

In 2019, educational centres from six branches of the LNMA participated in the project financed by the Lithuanian Council for Culture, A Different Day. This was a cycle of creative workshops aimed at vulnerable, at-risk social groups, namely, the disabled and children from social risk centres. The team of educators formulated the aims of the project, the method to be used at the workshops, searched for partners and guest artists, and organised meetings with specialists and consultants. They acquired the required equipment for enabling the workshops, informed various social service centres and

offices about the project, and invited those who were interested to attend, taking into account the requests of special-needs groups. Artists who participated in this project included Jovita Aukštikalnytė-Varkulevičienė, Andrius Kviliūnas, Gustas Jagminas, Karolina Kunčinė, Saulė Urbanavičiūtė, Greta Liekytė, Mantautas Krukauskas and Paulius Jurgaitis, who worked with groups with different needs. As many as 98 socially at-risk children, youth and disabled groups participated in the A Different Day project, during which they could create and communicate in safe museum surroundings.

Kitokia diena

Jolanta Sereikaitė

2019 m. Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus šešių padalinių edukaciniai centrai dalyvavo Lietuvos kultūros tarybos finansuotame projekte „Kitokia diena“. Tai buvo kūrybinių dirbtuvių ciklas, skirtas jautrioms socialinės atskirties rizikos grupėms: neįgaliesiems ir socialinės rizikos centrų vaikams.

Muziejaus veikla vis atsinaujina ir keičiasi: iš statiškos, uždaros, nejudrios meno šventovės jis pereina į kitą etapą – tampa atvira, bendražmogiškas vertybes brandinančia ir žmonių tarpusavio santykius kurti bei kartu laiką leisti siūlančia erdve. Būtent minėtos specifinės lankytojų grupės suteikia galimybę dar kartą peržvelgti savo tapatumą, naujai įvertinti veikimo būdus, ieškoti išeičių ir kūrybiškai keistis.

Projekto metu buvo suburta edukatorių komanda, kuri suformulavo projekto tikslus, dirbtuvių metodiką, ieškojo partnerių, kviestinių menininkų, rengė susitikimus su specialistais ir konsultantais, įsigijo priemonių dirbtuvėms kurti, informavo įvairius socialinių paslaugų

centrus, įstaigas apie vykdomą projektą ir kvietė juos lankyti, gilinosi ir įsiklausė į specialiųjų poreikių turinčių grupių pageidavimus. Su socialinių įstaigų vadovais buvo aptariama kūrybinių dirbtuvių tematika ir būsimų susitikimų gairės, atsižvelgiama į lankytojų reakcijas.

Muziejaus edukatoriai ne pirmą kartą dalyvauja panašiuose edukaciniuose projektuose. Vis dėlto kiekvienas naujas sumanymas turi iššūkių. Visų pirma reikėjo sujungti ir koordinuoti skirtingų padalinių veiklą, o kai kurie jų yra kituose miestuose, pavyzdžiui, Klaipėdoje. Pati idėja kilo ilgai diskutuojant ir aptariant turimą patirtį, svarstant apie dar neišnaudotas galimybes. Šios lankytojų grupės pasirinktos todėl, kad dažnai lieka tarsi nuošaliau. Ne paslaptis, kad didžioji edukacinių veiklų dalis skirta bendrojo ugdymo mokykloms. Kartais susidaro įspūdis, jog socialinės atskirties rizikos grupės nėra svarbiausios, siekiant pritraukti naujų edukacinių renginių dalyvių, nes jos nebūna didelės, nesilanko dažnai. Žvelgiant į muziejaus



Edukacinių užsiėmimų akimirkos. Vilniaus paveikslų galerija, 2019
Fot. Jolanta Sereikaitė

lankytojų statistiką, tarsi naudingiau būtų didesnį dėmesį skirti bendrojo ugdymo mokyklų moksleiviams, nes ateina klasės iš maždaug 25 vaikų, o ne, tarkime, 5–10 žmonių.

Kita vertus, socialinės atskirties rizikos ar neįgalųjų grupėms reikia labiau pasiruošti, turėti įdirbį, laiko, žinių, dažnai reikia įsigyti ir specialių priemonių, pasiūlyti įvairesnės veiklos. Visa tai reikiama ir papildomus žmogiškuosius bei finansinius išteklius. Tačiau šių grupių asmenys, ypač neįgalieji, labai nori lankytis muziejuje, jie neretai tiesiogiai įsitraukia į edukacines veiklas, jų nuoširdus, atviras požiūris įkvepia ir pačius edukatorius, su jais dirbančius menininkus. Be to, šių grupių kasdienybė ir taip yra stipriau apribota, todėl jiems bet koks išėjimas, dalyvavimas kūrybinėje veikloje yra džiugus ir naujas įvykis. O mus jų apsilankymas skatina tapti socialiai sąmoningus ir atsakingus.

Užsiimant edukacine veikla, svarbu neapsiriboti siauru suvokimu, kai svarbiausiais tikslais tampa statistinis lankytojų srautas, renginių gausybė. Svarbiausia plėstis gilyn, iš tikrųjų ugdyti kultūrą, kurti santykius su įvairiais lankytojais. Taip, dažnai šie lankytojai nesiekia dalyvauti pompastiškame vyksme, per daug reklamotis, jų poreikiai, atėjus į muziejų, kiek kitokie. Jie tarsi ieško čia ramios užuovėjos, gausesnių socialinių ryšių, galimybių

išbandyti įvairias veiklas. Todėl svarbu sukurti saugią aplinką, sudaryti sąlygas lankytis, kai būna mažiau pašalinių žmonių, kai jie gali vieni, kitų nestebimi, kurti, apžiūrinėti meno kūrinius, laisvai jaustis juos aptardami.

Projektas „Kitokia diena“ buvo sumanytas kaip kūrybinių dirbtuvių ciklas, kurio metu siūlytos įvairios veiklos: nuo labiau tradicinės akvarelės, tapybos, grafikos iki animacijos ar įvairių multisensorinių užsiėmimų, į kuriuos įtraukiami kvapai, lytėjimas, garsai.

Protinę negali turintiems lankytojams pasiūlytos kūrybinės dirbtuvės bendru pavadinimu „Pojūčių dėlionės“. Jos skatino nusakyti savo patyrimą naujais, neįprastais būdais, įtraukiant multisensorinius pojūčius ir įamžinant šiuos įspūdžius savo kūriniuose. Siekiant, kad dalyviai įsitrauktų efektyviau, buvo pritaikomi ir multisensorinės aplinkos elementai: atrinkti vaizdo ir garso įrašai, įsigyti lytėjimo objektai.

Socialinės rizikos šeimoms ir sudėtingus emocinius išgyvenimus patiriantiems vaikams skirtuose edukaciniuose užsiėmimuose siekta pabrėžti menininko, kaip lyderio ir gyvenimo būdo pavyzdžio, vaidmenį. Kadangi dažnai jiems išsūkis yra tarpusavio santykiai ir socialiniai ryšiai, edukacinių užsiėmimų metu buvo skatinama bendradarbiauti, kartu siekti bendro rezultato, dalintis savo patirtimis, nebijoti nesėkmių.



Edukacines programos kūrė ne tik mūsų darbuotojai, bet ir kviestiniai įvairių sričių menininkai. Norėdami kuo geriau suvokti šių specifinių lankytojų grupių poreikius, į projektą įtraukėme ir klinikinę psichologę Rūtą Klišytę bei meno terapeutę, profesionalią tapytoją Jovitą Aukštikalnytę-Varkulevičienę. Jos konsultavo, suteikė projekto dalyviams reikalingų žinių. O jų tikrai reikėjo. Nors dabar ir mokyklose stengiamasi integruoti specialiųjų poreikių turinčius vaikus, jų mokymas turi būti pakoreguotas, lydimas arba specialisto, arba tam pasiruošusio mokytojo. Paprastai esame įpratę dirbti su klasėmis, apsiriboti valandos trukmės edukaciniais užsiėmimais, o šiuo atveju reikėjo labiau apmąstyti paties užsiėmimo dinamiką, veikimo būdus, žinoti ir apie psichologinius iššūkius, kuriuos gali patirti mūsų lankytojai. Pavyzdžiui, vaikai, turintys autizmo spektro sutrikimą, gali blogai jaustis svetimoje aplinkoje, juos gali trikdyti pašaliniai stiprūs garsai, todėl jiems reikia sukurti saugią ir tvarkingą aplinką, prisitaikyti prie kiekvieno individualių įpročių, tiksliai informuoti, kas bus daroma, laikytis nustatytų taisyklių, vengti per didelės improvizacijos, nes jiems net patekimas į muziejaus erdvę jau yra iššūkis. Maža to, ir per užsiėmimus gali įvykti netikėtų dalykų, reakcijų, kurioms reikėtų iš anksto pasiruošti ir tinkamai reaguoti. Kitos neįgaliųjų grupės, turinčios

įvairių sutrikimų, negalių, taip pat yra jautresnės aplinkai, kitų žmonių dėmesiui arba, priešingai, atsižvelgiant į negalią, vengia kontaktų, tarsi užsidaro savo pasaulyje. Todėl svarbu sugebėti visus, kiek leidžia jų galimybės, įtraukti į veiklas. Tai, ką siūlai, turi atitikti jų suvokimo lygmenį, kita vertus, reikia vengti ir per daug globėjiško elgesio, leisti jiems patiems rinktis, interpretuoti kūrybinę veiklą. Aišku, gali pasitaikyti ir nesėkmių. Dažnai kas nors iš grupės dėl kokių nors priežasčių gali nenorėti dalyvauti dirbtuvėse. Tačiau net ir tokiu atveju svarbu yra vien tai, kad jis atėjo. Kartais reikia tik netrukdyti jam čia būti, stebėti kitus. Dažnai šios grupės labai įdėmiai susitelkia į užduotis, bet gali lėčiau jas atlikti arba iš viso jų neįveikti, pritrūkus tam tikrų įgūdžių. Pasitaiko, kad ir pačias grupes sudaro skirtingi asmenys – vieni turi labiau išlavintų gebėjimų, kiti – silpnesnių, skiriasi ir jų negalios, todėl edukatoriui kyla iššūkis matyti kiekvieną individualiai, padėti, jei reikia. Svarbus ir bendravimas su lydinčiais asmenimis, jų įtraukimas į kūrybinę veiklą, parodos apžiūra. Jie gali daug padėti edukatoriams ir dailininkams, nes geriau pažįsta savo grupės narius, žino jų įpročius, negalias, tampa mediatoriais tarp grupės ir menininko, padeda dalyviams įsitraukti į kūrybinėse dirbtuvėse ar net įkvepia savo pavyzdžiu. Kaip minėta, dėl būtinybės į kiekvieną dalyvį

žvelgti individualiai grupės negali būti didelės. Savaiame suprantama, organizuojant tokias edukacines veiklas, standartinės pamokos trukmė kūrybinėse dirbtuvėse gali padvigubėti. Toliau straipsnyje aptarsime konkrečias patirtis ir veiklas, vykusias projekto metu.

Vytauto Kasiulio dailės muziejuje sukurtos edukacinės programos: „Dekoravimas“, „Animacija“, „Paveikslų istorijos“, „Smilkalų gamyba“, „Kalėdų paštas“. Neįgaliesiems ypač patiko edukatorės Vaidos Radytės-Žiūrienės vedamos smilkalų dirbtuvės. Jų metu jie galėjo viską paliesti, minkyti, lipdyti įvairias formas, nes čia reikia daug rankų darbo, naudojami natūralūs kvapai, pavyzdžiui, iš medžių žievės, augalų. Socialiai remtinių vaikų ir kitų vaikų grupės stipriai įtraukė menininko Andriaus Kvilūno edukacinė programa „Animacija“. Jos metu vaikai pagal paveikslus kūrė istorijas ir vėliau iš jų gamino animaciją, dekoracijas. Vaikams labai patiko, nors užsiėmimai ir nebuvo trumpi. Jiems čia buvo svarbus pats procesas, vyksmas, o ne vien sukurtas rezultatas. Pastebėta, kad ne vienos edukacinės veiklos sėkmė, dalyvių įsitraukimas pagrįstas proceso įdomumu.

Taikomosios dailės ir dizaino muziejuje sukurtos penkios edukacinės programos: „Animaciniai ornamentai“, „Kostiumų fragmentai“, „Kvepalų dirbtuvės“, „Porceliano grožis“, „Skrynutė“. Šias dirbtuves vedė edukatoriai tapytojas Gustas Jagminas ir tekstilininkė Karolina Kunčainaitė. Kvepalų dirbtuvės pagrįstos sensoriniais pojūčiais, kvapo galia, tad jos visuomet būna patrauklios įvairių lankytojų grupėms, o edukacinė programa, skirta porcelianui, žavėjo galimybe nupiešti kažką ant tikro porceliano. Nors, kaip minėta, procesas čia tampa tarsi svarbesnis už rezultatą, vis dėlto dalyvius kurti labai motyvuoja geros, brangesnės priemonės, galbūt tokios, kokių jie negali gauti savo centruose, mokyklose ar būreliuose.

Vilniaus paveikslų galerijoje sukurtos šios edukacinės programos: „Atspaudo galia“, „Japoniškas popieriaus marmuravimas“, „Rytų tapybos paslaptys“, „Akvarelės pamokos“. Pastarąją vedė menininkė akvarelistė Saulė Urbanavičiūtė. Ypatingą potyrį dalyviai išgyveno užsiėmimuose, kurių metu jie įvairiais būdais liejo akvareles: kūrė nematomą vaško piešinį, išryškėdavusį vėliau užliejus spalvą, naudojo skystą akvarelę ant šlapio popieriaus, formavo žaismę, taškuodami ryškia, iš specialių pigmentų pagaminta akvarele. Teko

pastebėti, kad šis užsiėmimas gerai sekėsi turintiems protinę negalią – jų nevaržė išankstinės nuostatos, o jų tiesioginis įsijautimas leido sukurti tikrai smagių, spontaniškų darbų. Įdomu, kad vaikus iš bendrojo ugdymo mokyklų dažnai reikia skatinti nebūti susikausčiusius, nebijoti klysti. Spontaniška japonų tapyba juodu tušu taip pat suteikė gerą nuotaiką neįgalųjų grupėms: jie sukūrė ne vieną darbą, improvizavo, pavyko įtraukti net tuos dalyvius, kurie pagal savo gebėjimus ir negalios pobūdį vengia kūrybinės veiklos. Pastebėta, kad kartais tai, kas verčia įsitempti ir per daug kritiškai žvelgti į savo sukurtą darbą bendrojo lavinimo mokyklų grupių vaikams, protinę ar kitokią negalią turinčių dalyvių grupėms tampa džiugia pramoga. Nepaisydami kitų galimų iššūkių, jie geba atsipalaiduoti, džiaugtis tiesiogine spontaniška kūryba, būti čia ir dabar.

Prano Domšaičio galerija projektui parengė keturias kūrybines dirbtuves, pritaikytas įvairaus amžiaus ir skirtingo pobūdžio negalią turintiems dalyviams: rankų darbo popieriaus, grotažo, batikos ir dekupažo. Muziejininkė Vaidė Gaudiešiūtė dirbtuvėms parengė specialią metodinę medžiagą ir priemones, skirtas kūrybinei veiklai su skirtingomis technikomis. Metodinė medžiaga ruošta tikslingai, atsižvelgiant į dalyvių poreikius ir galimybes.

Radvilų rūmų dailės muziejaus kūrybinėse dirbtuvėse buvo toliau įgyvendinamas užsiėmimų ciklas „Susitikime muziejuje“. Jį vykdė šio muziejaus vyr. metodininkė Daiva Banikonienė. Užsiėmimai, parengti remiantis Niujorko moderniojo meno muziejaus (MoMa) programos „Meet me at MoMA“ metodika, skirti specialiųjų poreikių turintiems lankytojų grupėms. Užsiėmimų metu buvo pristatomi muziejaus nuolatinių ekspozicijų kūriniai, organizuotos kūrybinės dirbtuvės. Ši tęstinė edukacinė veikla pagrįsta vizualinio mąstymo strategijomis, dalyviams padedant susikurti asmeninį santykį su meno kūriniais ir skatinant aktyviai dalyvauti kūrybinėse veiklose. Kūrybinių dirbtuvių ciklą papildė Dainoros Skrabulienės dailės saviraiškos užsiėmimai. Atsižvelgiant į dalyvių amžių, poreikius ir galimybes, išbandytos įvairios dailės priemonės, technikos. Siekiant, kad dalyviai efektyviau įsitrauktų, pasitelkti multisensorinės aplinkos elementai – vaizdo ir garso įrašai. Kartu su dailininke Greta Liekyte vestos erdviųjų iliustracijų dirbtuvės, naudoti iš anksto

užsiėmimams parengti specialūs ruošiniai, ke-
liais etapais demonstruotas kūrybinis procesas.
Šios dirbtuvės pritaikytos specialiųjų poreikių,
emocinių sutrikimų turintiems dalyviams. Jie
aktyviai įsitraukė į kūrybines veiklas, pasakojo
apie savo sumanymus, vėliau sukurtus dar-
bus dovanojo tėveliams.

Gausi buvo Nacionalinės dailės galerijos
komandos edukacinė programa, pasiūliusi ne
vienas intriguojančias dirbtuves. Bendradar-
biaudamas su NDG edukatoriais, komposito-
rius Mantautas Krukauskas sukūrė muziką ir
vizualųjį meną jungiančias kūrybines dirbtuves,
kurių metu buvo pritaikyti multisensoriniai
pojūčiai, o jų dalyviai galėjo patirti kone nuotyki.
Kūrybininkė Erika Guk organizacijos „Gelbė-
kit vaikus“ dienos centrui „Spindulys“ sukūrė
penkių edukacinių temų programą. Paulius
Jurgaitis vaikams, turintiems autizmo spektro
sutrikimų, pasiūlė animacijos kūrybinių dirb-
tuvų ciklą. Pats P. Jurgaitis – kūrybininkas,
animuojantis vaikų sukurtus piešinius, sukau-
pęs darbo su vaikais, turinčiais autizmo spektro
sutrikimų, patirties.

Projekto metu sukurtos įvairios edukacinės
veiklos ir kūrybinės dirbtuvės, pritaikytos įvairių

atskirties grupių – vaikų iš socialinės rizikos šei-
mų ir neįgaliųjų – poreikiams. Sudarytos sąlygos
tokioms grupėms dažniau lankytis Lietuvos
nacionalinio dailės muziejaus padaliniuose.
Sukurta saugi erdvė, kurioje atskirties grupės
galėjo išbandyti įvairias meno kūrimo, pažinimo
ir patyrimo galimybes. Neįgaliųjų ir socialiai
remtinų asmenų grupės toliau lankosi muziejuje,
atsirado tokių edukacinių veiklų poreikis, infor-
macija sekama ir toliau domimasi čia vykstan-
čiomis parodomis. Kai kurie socialinių paslaugų
centrai lankėsi ne po kartą, projekto metu jie
įprato muziejuje ieškoti kūrybinės užuovėjos
ir naujų idėjų. Projektas įtraukė ir anksčiau čia
nesilankiusias neįgaliųjų ir socialinių paslaugų
teikimo organizacijas. Jis paskatino tokių grupių
susidomėjimą muziejais, ne vienas iš dalyvių jau
įsimena muziejaus erdves, edukatorių vardus,
matytas parodas. Manytume, kad šis projek-
tas iš tikrųjų mažina socialinę atskirtį, gerina
jo dalyvių bendravimo ir pažinimo įgūdžius,
suteikia galimybę atsipalaiduoti ir kurti. Iš viso
Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus paro-
dose projekto „Kitokia diena“ metu dalyvavo
98 socialinės atskirties rizikos vaikų, jaunimo ir
neįgaliųjų grupės.